

ЖАНРОВА СИСТЕМА НА ЛИТЕРАТУРАТА

- *художествен жанр, епос, лирика, драма*
- *роман, повест, разказ*
- *ода, елегия, поема*
- *трагедия, комедия*

ЖАНР НА ХУДОЖЕСТВЕНИЯ ТЕКСТ

В най-общ смисъл това е начинът, по който се изразява светоотношението на автора: чрез разказ (история), чрез преживяност (мисли, емоции, състояния) или чрез разиграване на действие (имитиране на случването „тук и сега“). Оттам и трите родови жанра са епос, лирика, драма. Те имат своите жанрови видове:

ЕПИЧЕСКИ ЖАНРОВЕ

Основните са:

- **РАЗКАЗЪТ** - малко събития за кратко време с малко герои – „По жицата“ на Й. Йовков
- **ПОВЕСТТА** - събитията обикновено са обвързани с историята на няколко герои, а времето и пространството изграждат техния житейски свят – „Немили-недраги“ на Иван Вазов
- **РОМАН** - много събития с много герои на различни места за по-продължителен или по-наситен период от време – „Под игото“ на Иван Вазов

ЛИРИЧЕСКИ (ПОЕТИЧЕСКИ) ЖАНРОВЕ

Много и разнообразни в зависимост от тематичния избор и изказаните настроения, НАПРИМЕР:

- **ЕЛЕГИЯ** - споделяне на тъга, разочарование, несбъднати надежди – „Майце си“ на Ботев
- **ОДА** - възхвала на нещо с обществена и/или историческа значимост – „Родната реч“ на Вазов
- **ИНТИМНА/ЛЮБОВНА ЛИРИКА** - разкриване на съкровени лични чувства, преживявания, които понякога търсят обяснение и чрез оглеждането в другия – „Среща“, „Ще бъдеш в бяло“ на Яворов
- **ГРАЖДАНСКА ЛИРИКА** - разсъждения по значими социални проблеми – „Линее наш`то поколение“ на Вазов
- **ЛИРИЧЕСКА МИНИАТЮРА** - кратка поетическа форма, наситена с многозначност – „Спи езерото“ на П. П. Славейков
- **СОНЕТ** - създадена през Ренесанса поетическа форма от 14-стиха, организирани в 3 четиристишни и една двустишна строфа или в 2 четиристишни и 2 тристишни с определен начин на римуване – „Пловдив“ на Дебелянов

ДРАМАТИЧЕСКИ ЖАНРОВЕ

В зависимост от посоката на действието основните са:

- **ТРАГЕДИЯ** - движение от щастие/хармоничност към нещастие/хаос – „Хамлет“ на Шекспир)
- **КОМЕДИЯ** - от нещастие/хаос към щастие/хармония – „Криворазбраната цивилизация“ от Д. Войников

ОДА

Одата (от гръцки „ode“ - песен) е жанр на лирическата поезия с възторжени чувства на възхвала на героични събития и подвизи на велики личности. В античността ода се е наричало всяко стихотворение, изпълнявано в хор. По-късно с думата се означава предимно лирическа хоровадна песен с тържествен, приповдигнат, морализаторски характер. Античните оди биват три вида: хвалебствени, оплаквателни и танцови. През епохата на класицизма одата процъфтява, отнесена към „висшите“ жанрове, възпяваща велики личности и събития.

Най-значителните произведения, представящи у нас жанра на одата, са стихотворенията от цикъла на Иван Вазов „Епопея на забравените“. В този цикъл съвсем естествено се

проявяват типичните за одата характеристики - легендарен герой, строга и тържествена реторическа организация, повишен драматизъм и сила на емоционалното въздействие и т.н. Най-значителният образ - този на Левски - и до ден-днешен се възприема в националното съзнание преди всичко през призмата на прочутата Вазова ода.

ЕЛЕГИЯ

Елегията също има древногръцки произход и се свързва с древния погребален ритуал. А названието ѝ идва от една специфична за античната поезия стихова форма - т.нар. елегически дистих. Съвсем скоро обаче, още в рамките на елинизма и римската култура, елегията започва да се използва предимно за изразяване на по-„житейски“ страдания - любовна мъка, жалби по напразно изживения живот и т.н. Характерен пример в нашата литература е стихотворението на Христо Ботев „Елегия“.

В българската литература от XIX и началото на XX век елегията е широко разпространен жанр - още от гражданските елегии на П.Р. Славейков - „Не пей ми се“, Ботев - „Майце си“, „Елегия“, Яворов - „Заточеници“, поетите символисти и т.н. Най-изявен и проникновен автор на елегии е Димчо Дебелянов, чиито произведения „Под сурдинка“, „Аз искам да те помня все така“, „Помниш ли, помниш ли“, „Скрити вопли“ и други остават недостигнат връх в българското елегическо творчество

ПОЕМА - съчетание на лирическо отношение с елементи на сюжетност - „На прощаване“ на Хр. Ботев

Вид на епоса с многобройни и разнообразни жанрове, чиито произведения са повествования в стихове и имат за общ компонент събитие, представляващо широк интерес, с участие на характерни представители на някоя обществена среда. Поема се нарича и разказвателно художествено произведение в стихове, напр. „Грамада“ от Иван Вазов и „Хайдути“ от Христо Ботев.

РАЗКАЗ

За разлика от повечето разгледани жанрове разказът има сравнително късен и чисто литературен произход. Той е резултат от развитието не на фолклорната, а на собствено литературната традиция. В този смисъл разказът е и може би един най-модерните епически жанрове.

Разказът е жанр, свързан с развитието на средствата за масова комуникация и преди всичко на вестниците и списанията. Затова и неговото развитие започва в началото на XIX век именно като вестникарско четиво, заемащо в модерната епоха мястото на традиционния ритуал на вечерното семейно или групово разказване. Тази особеност скоро довежда и до необходимостта от възникване на разказни цикли, обединени от общ герой, време и място на събитията, единен разказвач и т.н. В българската литература най-известните майстори на разказа са Вазов, Елин Пелин и Йордан Йовков.

Трудно е да се определи дължината на един разказ. Класическото определение е, че един разказ трябва да може да се прочете наведнъж. В днешно време обаче разказът най-често е литературно произведение, което се състои от не повече от 20 000 думи. Счита се, че разказът е един от трудните белетристични видове. В него най-често участват ограничен брой действащи лица, защото са ограничени възможностите на малката интрига за включване на много персонажи. За да има голямо познавателно и естетическо значение, разказът трябва да представлява убедително и в същото време художествено обобщение на типични явления от живота.

ПОВЕСТ

Повестта е един от традиционните епически видове в литературата, който по обseg, обем и творческо внушение заема средно място между разказа и романа. Разликите са по отношение на сюжетното развитие: по-добре разгърнато в сравнение с разказа върху няколко съществени момента, и все пак еднопланово и ограничено в сравнение с романа. Главните герои в повестите не навлизат в много сложни взаимоотношения помежду си. Повестта е все пак по-близо до разказа, отколкото до романа.

*ПОДБРАЛ:
Веселин Цветков; 11 „А“;
СОУ „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ – Севлиево;
учебна 2007/08 година*